

категорії «поважних причин» у разі ненадання медичної допомоги також ускладнює однозначне визначення суб'єктивної сторони. Встановлення ж об'єкта й об'єктивної сторони не вирізняються особливою складністю. Отже, дана наукова проблема залишається надзвичайно актуальною на сьогодні та потребує подальшого дослідження.

Література

1. Хофлінг К.К. Експериментальне дослідження стосунків медичної сестри та лікаря. *Журнал нервових і психічних захворювань*. 1966. № 143. С. 171-180.
2. Волков В.Д., Дешко Л.Н., Заблоцкий В.П. и др. *Медицинское право Украины: учебное пособие*. Донецк: ДонНУ, 2005. 268 с.
3. Хімченко С.А. Медичний працівник як спеціальний суб'єкт злочину. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11013/КНІМСЧЕНКО%20S%20A.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Гринчак С.В. *Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: підстави кримінальної відповідальності*. Харків, 2007. 16 с.
5. Крылова Н.Е. Уголовная ответственность за принуждение к донорству органов и тканей человека по законодательству России и Украины. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право. 2004. № 5. 49 с.
6. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

УДК 343.8(043.2)

Четвертак М.В., здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Шведова Г.Л., к.ю.н., доцент

СМЕРТНА КАРА ЯК ВИД ПОКАРАННЯ

Смертна кара – дуже зрозуміла для пересічного громадянина санкція. Це буквально відображення принципу «око за око»: позбавив життя іншого – відплати своїм. Здається, що цей принцип є універсальним інструментом для того, щоб відбити бажання вчиняти злочини. Можливо людина не наважиться на вбивство знаючи, що на неї чекатиме петля, постріл у потилицю, газова камера, гільйотина або смертельна ін'єкція відповідно до національних традицій.

Відмова від смертної кари – це загальносвітова тенденція. Вся Європа (окрім Білорусі), Канада, Австралія, Ізраїль, Нова Зеландія, Південна Корея протягом останніх ста років заборонили смертну кару на законодавчому рівні або фактично її не застосовують. Це дуже різні країни, з різною правовою історією. Далеко не всі мають демократичні

традиції. У всьому світі цей вид покарання став швидше винятком із загальної практики.

Як відомо, в Україні смертної кари немає. Останню смертну кару в нашій державі привели у виконання в 1996 році [1]. Вже незабаром на виконання таких вироків наклали мораторій. У 1999 році Конституційний Суд України визнав смертну кару не конституційною. А через два роки Верховна Рада прийняла новий Кримінальний кодекс, у якому позбавлення життя вилучили зі списку покарань.

У 1989 році було схвалено другий додатковий протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Держави-учасниці зобов'язалися повністю відмовитися від смертних вироків [2]. Питання смертної кари регулюється також Європейською Конвенцією з прав людини. Цікаво, що коли угоду ухвалювали в 1950 році, вона все ж передбачала можливість позбавити людину життя за рішенням суду. Тоді більшість країн Європи ще мали таку вищу міру покарання, але вже почався процес відмови від смертної кари. З 1948 року її нема в Італії. З 1968 року – в Австрії. З 1981 року – у Франції. З 1987 року – в Німеччині. Там де не було повної відмови, наприклад у Великій Британії, існували мораторії на виконання смертних вироків. У 1983 році до Конвенції з прав людини прийняли шостий додатковий протокол, що скасував смертну кару в мирний час. А в 2002 році вже в тринадцятому додатковому протоколі її скасували повністю як у мирний, так і у воєнний час. Щоправда, цей протокол підписали лише десять держав із сорока семи держав-членів Ради Європи. Тож теоретично смертна кара може повернутися у випадку війни, але це не стосується України, бо наша держава і підписала, і ратифікувала цей протокол. Наразі єдина європейська країна, де смертна кара продовжує існувати і реально виконується, це Білорусь.

Стрімка гуманізація, зростання ціни людського життя та суспільне неприйняття дозволеного вбивства руками держави сприяли скасуванню смертних вироків. Більшість заходів, що здавалися звичайними ще півстоліття тому, сьогодні виглядають середньовічною дикістю.

Але навіщо взагалі скасовувати смертну кару? Це питання хвилює багатьох людей. Коли в 2001 році її остаточно скасували в нашій країні, цей вид покарання підтримували три чверті українців. Щоправда, потім підтримка смертної кари почала падати. Вже в 2017 році за результатами опитування соціологічної групи «Рейтинг» кількість прихильників смертної кари знизилась до близько 40%, а кількість противників збільшилась майже до 50% [3].

По-перше, ми вже не тільки не вбиваємо людей руками державних катів, але й не б'ємо дітей різками у школах, без чого у середині 20 століття процес надання середньої освіти у західних країнах не міг обійтися.

По-друге, смертна кара не ефективна. Вона дуже ефектна: злочинця вбили – всі задоволені, але той ефект, який від неї очікується, вона не здійснює. Злочинність від цього не знижується.

Так, за даними уповноваженого ООН з прав людини з досвіду 160 країн, що взагалі скасували, або не застосовують смертну кару, можна зрозуміти – немає ніякої кореляції між відсутністю смертної кари та зростанням злочинності [4]. А за даними міжнародної неурядової організації «Amnesty International» по всьому світові спостерігається тенденція до скорочення насильницьких злочинів. Вона не залежить від наявності чи відсутності в країні смертної кари [5]. Ця тенденція помітна і в Україні, яка є лідером з числа пострадянських республік по зменшенню кількості умисних вбивств. У 2000 році, що передувало скасуванню смертної кари, в Україні було майже 5 тисяч умисних вбивств на рік. А в 2001 році – трохи більше 4, 5 тисяч. Чи призвело скасування смертної кари до зростання кровопролиття? Ні. Вже в 2002 році умисних вбивств було близько 4300. В 2005 – їх стало на тисячу менше. В 2010 ще на тисячу [6]. А в 2019 році за даними Національної поліції було взагалі 1408 умисних вбивств. Як бачимо, скасування смертної кари не призвело до стрибка насильницької злочинності. Навпаки, її рівень стабільно падає згідно загальносвітової тенденції. Тому головний аргумент, що вона нібито відлякує потенційних злочинців – не працює.

Складність полягає в тому, що смертна кара – це одна із тем, де по різні боки знаходяться статистичні дані та уява пересічного громадянина. Якщо порівняти рівень розкритих вбивств в різних штатах США із кількістю смертних вироків в них, то можна зрозуміти, що де більше вбивств – там більше і смертних вироків та навпаки. Але, коли йдеться про суспільне сприйняття проблеми, то виявляється зовсім протилежна картина. В дослідженні приватного Північно-Західного університету штату Іллінойс приводяться дані опитування агентства «Gallup» у порівнянні з відповідями професійних кримінологів [7]. З дослідження видно, що публіка, яка дізнається про злочини із сюжетів новин, у переважній більшості впевнена в ефективності смертної кари як інструменту стримування, на противагу тим, хто професійно займається вивченням злочинності.

Чи є смертна кара ефективним інструментом зниження рівня суспільного насильства? Ні, не є. Всі дослідження, що побудовані не на емоційній оцінці, а на зведених даних, свідчать про це цілком однозначно. Логіка «око за око» зрозуміла суспільству, переважає у відповідях соціальних опитувань, дозволяє накопичувати рейтинги політичним діячам. Така «відплатна справедливість» задовольняє інстинктивне бачення правосуддя. Проте, що важливіше: покарати правопорушника чи запобігти злочину в майбутньому? Звичайно друге. Тому правосуддя не має бути розплатою. Воно має бути відновленням. Закон повинен бути не

кровожерливим, а невідворотнім.

Тому питання вбивства руками держави за вироком суду це не абстрактна філософія і не гуманістична матерія. Треба брати до уваги, що створити бездоганну систему правосуддя неможливо, внаслідок чого обов'язково будуть вбиватися невинні, якщо буде застосовуватись смертна кара. Невідворотність покарання, неупереджений та справедливий суд, ефективна робота правоохоронних органів, завдання яких захищати громадян, а не боротися з ними – все це набагато більше впливає на зниження рівня злочинності, ніж наявність у держави права посадити когось на електричний стілець або зробити смертельну ін'єкцію.

Розвинене та безпечне суспільство, де правоохоронна система добре налагоджена, а суди справедливі – смертної кари не потребує.

Література

1. Obozrevatel: смертну кару в Україні скасовано 22 роки тому: кого розстріляли останнім. URL: <https://incident.obozrevatel.com/ukr/crime/smertnu-karu-v-ukraini-skasovano-22-roki-tomu-kogo-rozstrilyali-ostannim.htm>

2. Верховна Рада України: Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_187#Text

3. Соціологічна група Рейтинг: Україна у фокусі: соціологічні виміри. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraina_v_fokuse_sociologicheskie_izmereniya.html

4. Moving Away from the Death Penalty Lessons from National Experiences. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Lists/MeetingsNY/Attachments/27/moving_away_from_death_penalty_web.pdf

5. Amnesty International: Death sentences and executions 2019. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/1847/2020/en/>

6. Старко О.Л. Особливості кількісно-якісних вимірів умисних вбивств в Україні за період 1992–2019 рр. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/68.pdf

7. Gallup: Death Penalty. URL: <https://news.gallup.com/poll/1606/death-penalty.aspx>